

TOD BROWNING

slavar cineastov

FILM OBSEDENOSTI

Kljub temu, da je nedvomno največji mojster ameriške šole fantastičnega filma tridesetih in štiridesetih let, je Tod Browning še danes nerazumljivo neznan večini in velikokrat ga pozabijo omeniti celo priročniki zgodovine filma. Podatki o njem so borni in težko dostopni, čemur je botrovala tudi zadržanost umetnika, ki je dal le malo intervjujev, ter raje v podobah izražal svoje tesnobno dožemanje sveta. Toda skrivnost, ki ga obkroža, je privedla do prav fanatičnega čaščenja, podtalnega kulta omejene, toda rastoče množice častilcev: njegov »film obsedenosti« je na povsem nov način raziskoval dvoumne poti senčnih plati življenja, njihovih zapletenih psihičnih in fizičnih vijug. V primerjavi z veliko šolo fantastičnega filma, ki jo je zasnoval nemški ekspresionizem (še posebej Wiene, Murnau in Lang), je Browning uvedel močno realistično komponento. Fantastično najde razlog svojega obstoja v svojem srečanju z vsakdanjim: Langov Siegfried, izraz grškega ideala, ki identifikira lepoto in dobroto, je za Browninga prazna abstrakcija. Tudi stevensonovska etična dihotomija Dr. Jekylla in Mr. Hydea se izkaže za abstraktno manihejsko simplifikacijo konkretne realnosti. Tipičen protagonist Browningove »filmske obsedenosti« je človek, reduciran na svojo animalno dimenzijo: je žival, ki sovraži, ljubi, ubija in trpi po sledih primitivnih impulzov. »Drugačna« žival, pogosto »deformiranega« videza, ki se v svoji avtentičnosti skuša heroično upreti utopitvi v univerzumu, ki mu vladajo vedno okrutna Usoda, vseskozi nepravilna človeška pravičnost in vseskozi nedejavna božja pravičnost. Lepota in dobrota sta samo stereotipa videza, varljiva instrumenta, uporabljena za uničenje najšibkejših — tistih »pošasti«, ki lahko ljubijo ali sovražijo, iščejo pravico ali maščevanje, a jim je vedno usojen neizogibni poraz. Poraz, ki pri Browningu ne dobi pomena moralne sodbe, temveč doseže heroično sakralnost mučeništva.

1882/1917 — LETA IZOBLIKOVANJA: OD CIRKUSA DO FILMA

Charles Albert Browning se je rodil 12. julija 1882 v Louisvilleu, Kentucky, Charlesu L. Browningu in Lydiji Fitzgerald. Že kot otroka so ga klicali Tod — in to ime bo obdržal do konca svojih dni. Pri šestnajstih, med študijem v Churchill Downs, se je zaljubil v balerino gledališke skupine, ki se je ustavila v Louisvilleu: zapustil je družino in ji sledil. Sprva je hodil po ulicah kot sendvič-reklama za predstavo z naslovom *The Wild Man of Borneo*, bil akrobat za Willard & King Company ter požiralec kač in klovn za Ringling Brother's Circus. Leta 1900, ko izpuhti ljubezen do balerine, je Tod sprejet za jockeyja pri konjeniškem klubu Virginia Carroll, s katerim nastopi na številnih pomembnih tekmovanjih. Leta 1903 se vrne k spektaklu: nastopa v *river showu* v krajih, ki ležijo ob Missisippiju, med leti 1905 in 1912 pa sodeluje z neko vodviljsko družbo, s katero se potika po celi Ameriki. Leta 1912 mu uspe spoznati D. W. Griffitha, največjega filmskega režiserja takratne dobe. Griffith mu pri filmski hiši Biograph priskrbi delo: z manjšo vlogo v kratkometražnem filmu *Scenting a Terrible Crime* prvič nastopi pred kamero. Po nastopih v raznih filmskih komedijah (tudi serijskih), se mladi Tod z letom 1915 loti tudi režije. Tega leta režira kar enajst kratkih filmov ter takoj razkrije subtilno nagnjenje do skrivnostnih

in mračnih atmosfer (Browning bo kot strastni privrženec magije in okultizma v Hollywoodu zaslovel tudi z veličastno zbirko mistično-ezoteričnih tekstov). Griffith ga povabi k sodelovanju pri svojem filmu *Intolerance* (1916), kjer opravlja delo asistenta režije (skupaj z Ericom Von Stroheimom), posname nekaj masovnih prizorov ter nastopi tudi v manjši vlogi epizode *The Mother and the Law*. Leta 1916 huda prometna nesreča omeji njegovo režisersko dejavnost (samo trije kratki filmi). Naslednje leto Tod opusti 15-20 minutne *two-reels* in končno pristane pri celovečercih.

1917/1924 — PRVI CELOVEČERCI: USPEH IN AVTODESTRUKCIJA

Na rečno obrežje postavljena melodrama *Jim Bludso* je prvi Browningov poskus s *five-reel* filmom (v začetku 1917 za Fine Arts). Naslednje leto prvič sodeluje s Priscillo Dean pri Universalovem filmu *Which Woman?*, katerega snemanje je bil režiser Harry Pollard prisiljen prekiniti zaradi nepričakovanih zdravstvenih težav. Umetniško sodelovanje z Deanovo bo privedlo do realizacije kar devetih filmov za Universal ter našlo pravo potrditev tako kritike kot občinstva s filmom *The Virgin of Stamboul* (1920), prvi mega—produkciji, ki so jo zaupali Browningu (\$ 600.000 budgeta in osemnajst mesecev dela). Slaven, toda intimno nezadovoljen, režiser med leti 1923 in 1924 pade v brezno alkoholizma in je zato nezmožen režirati na pričakovani ravni: izgubi pogodbo z Universalom, spoštovanje Deanove in celo ženo Alice. »Dve leti nisem mogel najti dela. Naveličal sem se filma, ljudi, življenja, vsega. In predvsem samega sebe. Prepuščal sem se toku, brez vsakršnega interesa za tisto, kar se mi je dogajalo, in nadaljeval zgolj s pitjem« (iz intervjuja za *Picture Play Magazine* decembra 1925). Browningu se v drugi polovici leta 1924 vendarle »strezni«, ko ponovno najde izgubljeni navdih v thrillerju *Silk Stocking Stal*, v katerem nastopa tudi njegova žena, s katero se v tem obdobju znova zbliža.

1925/30 — THE UNHOLY THREE: BROWNING, THALBERG IN CHANEY

Poglavitni razlog Browningovih frustracij in psihičnega zloma v letih 1923/24 je bilo desetletje zatrtih umetniških ambicij. Tod je bil naveličan poštenih melodram, ki jih je bil prisiljen režirati: »Petkrat sem prenesel Dickensovega Oliverja Twista na platno. Vedno z drugačnimi naslovi in rahlimi modifikacijami. Nazadnje v *The Wicked Lady*, kjer sem Oliverja spremenil v žensko in to vlogo zaupal Priscilli Dean« — se spominja v intervjuju že iz leta 1919. Čutil je nujno potrebo po osvoboditvi demonov, ki so že leta blodili po meandrih njegove psihe. Turning point njegove kariere nastopi leta 1925, ko ga poišče Irving Thalberg in mu ponudi pogodbo z Metro Goldwin Meyer. Browning pregovarja Thalberga, da bi realizirala predlogo, nastalo pred sedmimi leti na osnovi neke pripovedi Toda Robbinsa: zgodbo o bizarnem kriminalnem triu, ki ga vodi ventrilokvist, ki izvršuje zločine pod krinko stare prodajalke papagajev. Predlogo so zavrnile vse produkcijske družbe, predvsem zaradi bojazni pred neprepričljivo uprizoritvijo transformacije protagonista. Toda Browning je zasnoval karakterizacijo na sposobnostih Lona Chaneya, izjemnega igralca, ki bo postal slaven kot »človek tisočih obrazov«. Chaney, sin od rojstva gluhomih

TOD

slovar cineastov

staršev, se je že v ranem otroštvu naučil največjih skrivnosti umetnosti pantomime: znal je prevzeti ne le videz, temveč tudi in predvsem osebnost najrazličnejših vrst »človeških tipov«. Chaney je sodeloval z Browningom že v **The Wicked Lady**, nato pa zaslovel s sublimno karakterizacijo iznakaženega Quasimoda v filmu **Notredamski zvonar** (*The Hunchback of Notre Dame*, 1923, režija Wallace Worsley) ter Erika v filmu **Fantom iz opere** (*The Phantom of the Opera*, 1925, režija Rupert Julian). Realizacija filma **The Unholy Three** se odvija v ozračju simbiotične harmonije med produkcijo (Thalberg), režijo (Browning) in igro (Chaney). »Imel sem predlogo, o kateri sem sanjal sedem let, in velike igralce. Predvsem sem končno imel zaupanje v to, kar sem počel — in *carte blanche*. Bil bi Browningov film, ne glede na to ali bi se obdržal na gladini, ali pa bi se potopil« (intervju z Browningom decembra 1925).

The Unholy Three je postal prvovrstna filmska klasika: kritika ga je

soglasno označila za najboljšo dotlej realizirano srhljivko, občinstvo pa ga počasti z zasluženim uspehom. Idealno popolno soglasje dveh genijev, Browninga in Chaneyja, se ponovi v sedmih mojstrovinah: **The Blackbird in The Road to Mandalay** (1926), **The Unknown in London After Midnight** (1927), **The Big City in West Of Zanzibar** (1928) ter **Where East is East** (1929). Med delom na slednjem Chaney začuti prve težave z grlom: postopno slabšanje njegovega zdravstvenega stanja kulminira v prezgodnji smrti zaradi raka na grlu, 26. avgusta 1930.

1931 — DRACULA

Vampirizem, ki ga je Browning obravnaval že v filmu **London After Midnight**, je vseboval nekatere izmed tem, ki so se vračale v režiserjevih filmskih obsesijah: prva med vsemi je hobbesovska obsesija o monstrozni »animalnosti« človeka.

Po dolgih pogajanjih z dediči Brama Stockerja je Universalu avgusta

Tod Browning
med snemanjem filma **Freaks**

BROWNING

1930 uspelo pridobiti pravico do filmske adaptacije *Dracule* (kar, denimo, ni uspelo Murnau, zaradi česar je bil prisiljen spremeniti naslov svoje ekspresionistične verzije iz leta 1922 v *Nosferatu*: kljub temu je Stockerjeva vdova obtožila nemško producentsko hišo plagiranja ter na procesu zmagala). Projekt je bil prvotno namenjen ponovni izpostavitvi genialne vsestranskosti Lona Chaneyja, toda smrt »človeka tisočih obrazov« je zamajala filmsko strukturo, kakor sta si jo zamislila Browning in Thalberg. Po zaslugi znatnega zneska, ki ga je nakazal Universal (\$ 400.000), so po risbah Charlesa Halla takoj pričeli graditi notranjost transilvanskega gradu grofa Dracule in čudovite grobnice, kjer se film začne in konča. Sprva se zdi, da bo glavno vlogo prevzel John Wray, po uspehu filma *All Quiet on the Western Front* nova zvezda Universal. Skupina kandidatov se nato razširi še z Williamom Courtneyjem, Ianom Keithom, Paulom Munijem, Conradom Veidtom in Belom Lugosijem. Slednji prevlada nad ostalimi, saj je že nastopil v tej vlogi v gledališki verziji *Dracule*, ki so jo leta 1928 z uspehom predstavili po vseh Združenih Državah. Universal torej najame Lugosija s pogodbo za 500 dolarjev na teden, ob njem pa še dva igralca iz izvirne gledališke zasedbe: Edwarda Van Sloana (profesor Van Helsing) in Herberta Bunstona (doktor Seward). Universal Browningu prav tako določi uporabo istega scenarija, ki je bil uporabljen že v gledališču (delo Hamiltona Deana in Johna Lloyda Balderstona), kar narekuje določeno upočasnitev akcije na račun govornega, ki ga je tu in tam preveč. Kljub temu se film izkaže za mojstrovino formalne elegance, obogateno z izjemno senzibilno uporabo kamere. Vstop Draculovih žena, takoj po vampirizaciji gospoda Renfielda, kaže še posebej poudarjen arhitektonsko strog čut za razmerja. Idealne linije, svetloba in sence povezujejo sleherni fotogram ter mu tako podeljujejo mimetično moč, ki prestopa meje čutnega, da bi se sublimirala v dekadentnih univerzumih, ki napotujejo na slikarski preraphaelizem Danteja Gabriela Rossetija. Kakor že v Murnauovem filmu *Nosferatu* in predvsem v Dreyerjevem filmu *Vampir*, je tudi v *Draculi* grozljivo zgolj sugerirano, nikoli popolnoma razkrito. Browningov Dracula ne potrebuje umetnih čekanov ali potočkov krvi na ustnicah: njegova perverzna »animalnost« je naprotno povečana z izbranim vedenjem in s tisto subtilno ironijo, ki mu celo omogoča, da za svoje potrebe reinterpreterira biblični stavek »kri je življenje« (Devteronomij, 12). Tako kot vsi monstrozni protagonisti, ki se gnetejo v Browningovem »zverinjaku«, ostaja tudi Dracula še vedno heroičen model, katerega večna katarza že stoletja seže onstran »štirih poslednjih reči« krščanske eshatološke teologije (Smrt, Poslednja sodba, Raj, Pekel): v mučni Limb »ne—smrti«. V *Draculi* se obsedenost s človeško »animalnostjo«, ki je tako draga režiserju, končno dobesedno izrazi — in sicer v sposobnosti protagonista, da privzame podobo netopirja ali volka. Toda Browning že na začetku, v čudovitih sekvencah prebujanja v krsti, sugerira »animalnost« s tem, ko vnaša posnetke miši in insektov, ki prihajajo iz ozkih špranj. Uporaba bizarnih živali, še posebej armadilla, podeljuje »animalnosti« dodatno oznako bizarne skrivnosti. Browningu uspe vrh tega sugerirati živalsko transformacijo osebe z nenadno spremembo vidnega polja, ko postavi gledalca na raven zveri — in

zato ogroženega od nje. To pogosto doseže s spustom kamere do tal, prav pred nemirno osebo—zver, in s sledenjem njenih drsajočih premikov, kakor v nepozabni sekvenci, v kateri se vampirizirani Renfield / Dwight Frye režeč plazi proti onesveščeni sobarici. Lugosijeva karizmatičnost je veliko prispevala k izjemnemu uspehu filma.

Universal je leta 1931 najel Lugosija tudi za vlogo v filmu *Frankenstein*, vendar ta zaradi nesporazumov s producentom prekine že pričeto delo. Browning medtem v nekaj tednih posname film *Iron Man*, thriller v boksarskem okolju z platinasto Jane Harlow v vlogi ambiciozne žene, ki zapusti moža, potem ko je bil poražen v ringu.

1932 — FREAKS: PREKLETSTVO RESNICE

Že pomladi 1931 je Irving Thalberg v imenu Metro Goldwin Meyer navezal stik z Browningom, ki je tedaj že dosegel vrhunec svojega uspeha. Zamisel, da bi na platno prenesli film, ki bi bil tako grozljiv, da bi zasenčil uspehe *Dracule* in *Frankensteina*, je pripravila Thalberga do tega, da je znova segel po *carte blanche*. Browning tako doseže adaptacijo pripovedi *Spurs* Toda Robbinsa: gradivo, ki je bilo zbrano v predhodnih letih tudi po zaslugi »palčka« Harryja Earlesa, je Willis Goldbeck razvil v scenariju, ki raziskuje sublimno čistost tistih, ki jim sicer pravijo »pošasti«. Tista drugačna in iznakažena bitja torej, s katerimi je Browning delil mladostna leta v cirkusu. Tiste »igre narave«, ki so režiserja obsedale že v *The Unholy Tree* in v *The Unknown*, v *West of Zanzibar* in v *The Road to Mandalay*. Toda »pošasti«, ki jih je poustvarila Chaneyjeva hipersenzibilna vsestranskost, so bile še vedno produkt fiktivne, četudi verjetne resničnosti. Nasprotno pa »pošasti«, ki naseljujejo univerzum filma *Freaks* (izbrane izmed tisočih fotografij, za katere so bili zaprošeni vsi cirkusi sveta), presunejo gledalce s svojo popolno avtentično dramatičnostjo. Od srce parajočega obupa v očeh Johnnyja »Half-Boy« Ecka in iskanja prisrčnega fizičnega kontakta Schlitze »Pin-Head« prek neozdravljive dialektike teles siamskih dvojčic Daisy in Violet Hilton in duhovnih potez Josephine/Josepha (»Half Woman/Half Man«) vse tja do slepega in avtističnega sveta Koo-Koo »Bird-Girl« (ki je bila v cirkusu predstavljena kot »slepo dekle z Marsa«) ter peklenske eksistence Princea Randiana, »the living torso« — vse to je dramatična, nesprejemljiva, toda avtentična in čista resničnost. Vsak upodablja le samega sebe, živi lastno vsakdanje prekletstvo. To je sublimacija na neskončno potenco, poslednja in neponovljiva potrditev tistega, kar je zatrdil Browning v intervjuju leta 1920: »Igralec mora pozabiti na igro — in živeti!«.

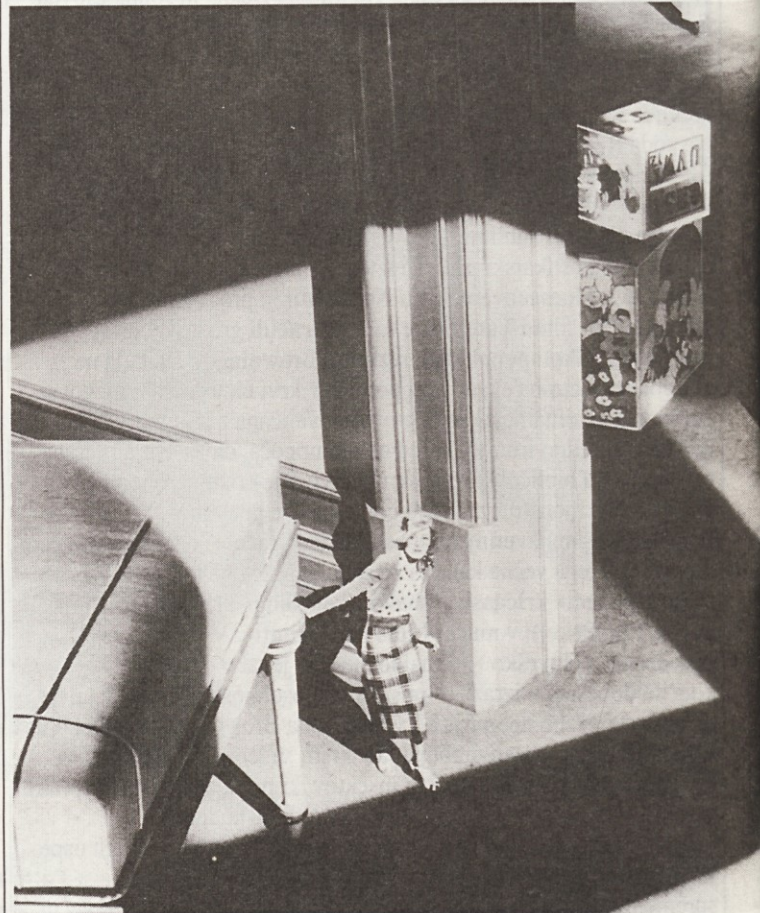
Poleg očitne sublimacije »obsedenosti z animalnostjo« je v filmu *Freaks* prisoten še nek drug tipičen vidik Browningove filozofije: skoraj nujno sovpadanje pojma pravice s pojmom maščevanja. Browning se v prvi vrsti zavzema za opis resničnosti vsake izmed »pošasti« pod videzom iznakaženosti ali drugačnosti: resničnost, ki jo sestavljajo preprosti občutki, enaki občutkom vsakega izmed nas. Toda mojstrsko se izogne odvratni pietistični pasti, iz katere je tolikokrat črpal iznajdljivi Chaplin. Nato pa opisuje svet »normalnih«, očarljive trapezistke Cleopatre in mišičastega

TOD

slavar cineastov

Herculesa, svet, zgrajen na lepoti in prevarah, oportunitizmu in laži. Nemogoča poroka med živalsko avtentičnostjo »pošasti« in videzom »normalnih« bi se morala praviloma zaključiti z neizbežnim porazom prvih: toda tokrat se pravica popolnoma identificira z maščevanjem. Browning se ne zadovolji več s heroičnim mučeništvom, temveč zahteva zmago resnice ter uničenje videza, ki je oropan celo moči in lepote, svojih najljubših lastnosti. Zdaj Browningov boleči realizem uničujoče eksplodira ter sproži reakcije gnile hipokrizije, ki gnezdi v možganih vsakega bitja, ki se samodefinira za »normalno«. Že Luis B. Meyer, predsednik izvršnega odbora MGM, je skušal blokirati dela na filmu, ki so se začela v oktobru 1931. Producent Harry Rapf je celo napovedal peticijo, s katero bi iz studijev pregnali »pošasti«. Thalbergovo neomajno stališče omogoči, da **Freaks** napredujejo v pol skrivnostnem ozračju. Ob vsem tem pa predsedstvo MGM izda še odločbo, s katero vse »drugačne« igralce (z izjemo siamskih dvojčic Hilton in pritlikavec Harryja in Daisy Earles) zapre v malo zgradbo, zgrajeno prav v ta namen, in iz katere lahko izstopijo le, če gredo — v spremstvu — na prizorišče snemanja. Snemanje traja nekaj manj kot devet tednov in temu sledi težavna montaža, ki se Basilu Wrangellu upira (*»Že tako je bilo grozno videti, kako gredo na set ali v jedilnico. Ko pa sem jih moral na montažni mizi gledati osemnajst ur na dan, me je prevzel nori impulz, da bi se plazil po zidu.«*). V prvih dneh januarja 1932 je bil film vendarle dokončan: predpremierna projekcija je bila v Inglewoodu pred omejenim številom sodelavcev, novinarjev in povabljenih gostov. Že po nekaj minutah je dvorana ostala prazna, kar je prisililo pobitega Thalberga h krajšanju tridesetih minut filma (z 90 na 61 minut) in dodajanju nepristnega »srečnega konca«, ki pa ga bodo le nekaj tednov kasneje znova odstranili. Med odstranjenimi — in danes, žal, za vedno izgubljenimi — prizori je poleg vpogleda v grozljive atrakcije Tetrallini's Freaks and Music Hall še krvavo skopljenje Herculesa. Danes znane kopije pa se poleg vsega začnejo še z dolgočasnimi uvodom, ki skuša opravičiti film s povsem dokumentarističnimi podmenami. Ta patetični uvod je MGM vnesla brez posvetovanja z Browningom. 10. februarja 1932 je verzija, ki jo je Thalberg »posladkal«, debitirala v Fox Criterionu (LA) in se izkazala za kolosalni polom. Recenzije skoraj soglasno obsojajo film. *»Zasnoval ga je lahko samo perverzni um: ogled zahteva veliko mero tolerance«* (Kansas City Star); *»Kdor ima ta film za zabavo, bi moral biti premeščen v psihiatrično bolnišnico«* (Harrison's Report); *»Mislim, da si ga nihče na svetu ne bi smel ogledati«* (New Yorker). Samo Richard Watts, Herald Tribune, je šel proti toku in si s tem nakopal neskončno kritik: *»Seveda je nezdravo in v celoti gledano neprijetno delo, toda po drugi strani ne le navduši, temveč globoko pretrese«*.

Finančni polom filma je težko prizadel Browningov ugled ter celo Thalbergovo avtoriteto: film bo skoraj takoj umaknjen s sporeda ameriških kinodvoran in prepovedan celo v velikem številu držav liberalne tradicije (v Veliki Britaniji je bil ministerski »žegn« prvi projekciji podeljen šele 10. maja 1963!). Potem, ko ga je leta 1962 kanski festival ponovno odkril, je film **Freaks** postal eden izmed kulturnih filmov. Povelečevala ga je psihedelična generacija, punk

100. Browning
med snemanjem filma Freaks

Mark of the Vampire

The Devil Doll

revolucija pa ga je celo kanonizirala («*Gabba, Gabba Hey, We Accept You*», ki jo pojejo **Freaks** na slavnem »poročnem kosilu« bo med drugim postala trademark Ramonesov, prvega ameriškega punk benda).

1933/1962 — ZADNI VZDIHLJAJI »OBSEDEVNOSTI«

Vedno bolj zaprt v tišino naveličanosti, Browning leta 1933 režira **Fast Workers**, realistično dramo z Johnom Gilbertom — zvezdo nemega filma, ki z zvočnim utone v pozabo — v glavni vlogi. Film **Fast Workers** razvija še enega izmed konceptov, ki so se zarisovali v Browningovem umu: nemožnost pripisati krivdo, z gotovostjo določiti, kdo so »dobri« in kdo »zli«. Iskanje pravice se na koncu zariše kot osrednja obsesija režiserjeve človeške in umetniške poti. Če je nemožnost, doseči jo po človeški ali po božji strani opravičevala heroični upor maščevanja, se je Browning vseeno zavedal, da edini način, s katerim z maščevanjem dosežemo pravico, nujno implicira izvršitev nove krivice. To je povsem jasno nasilnemu zidarju Johnu Gunnerju, junaku filma **Fast Workers**, prav boleče pa se razkriva tudi v primeru Paula Lavonda, senzibilnega junaka filma **The Devil Doll**, še ene male mojstrovine, ki jo je Browning s pomočjo sijajne »à la Chaney« igre Lionela Barrymorea posnel leta 1936.

Med tem leta 1935 Browning režira še **Mark of the Vampire**, svojo tretjo vampirsko avanturo. Kljub temu, da je ponavljal zgodbo **London After Midnight**, se je s tem filmom, ki sta ga tako kritika kot občinstvo podcenjevala, vrnil k temam in atmosferi **Dracule**. Bela Lugosi je še vedno v sijajni formi, ko se spoprijema z najljubšim likom: vampirjem, ki se tokrat skriva za identiteto grofa Mora. Browning mu postavi ob bok eno najbolj vznemirljivih in skrivnostnih ženskih figur, Luno, ki jo intepretira čudovita Carrol Borland. **Mark of the Vampire** ima to dobro lastnost, da noče neposredno posnemati **Dracule**: Grand Guignol se umakne irealni, nadzemeljski atmosferi, ki doseže vrhunec v zaključnem sublimnem »poletu« Lune, sekvenci, ki vsakemu gledalcu ostane vklesana v spomin. Eksplikativni konec razkrije skrivnost, ne da bi moral poseči po lahkih krvavih rešitvah: gledališče v gledališču podari zadnje vzdihljaje avtoparodičnega pridiha. Po treh letih molka Browning z magično—spiritističnim filmom **Miracles for Sale** (1939) dokončno opusti film. Posveti se branju in študiju svoje ezoterične knjižnice, dokler še zadnjič ne pade zastor. Tod Browning umre 6. oktobra 1962: zdravniško poročilo, rak na grlu, ga še poslednjič združi z usodo »človeka tisočih obrazov«.

FILMOGRAFIJA

IGRALEC

Scenting a Terrible Crime

prvi film s potrjenim Browningovim sodelovanjem. Kratki film (1 kolut) je 9. oktobra realizirala produkcijska hiša Biograph.

Bill's Series

epizode dolžine enega koluta, ki jih producira Komic, režira Edward Dillon in napiše Paul West. Glavni igralci so Tammany Young (BILL),

TOD

Fay Tincher (ETHEL) in Tod Brownig (MR. HADLEY). Browning med julijem 1914 in februarjem 1915 nastopi v 21 epizodah. V naslednjih epizodah ga nadomesti Chet Withey.

Med majem 1914 in februarjem 1915 se Browning pojavi v 35 filmih enega koluta, ki jih režirajo različni režiserji, producira pa Komic.

Intolerance

edini res »pomemben« film v katerem je Browning kot igralec sodeloval. Je tudi pomočnik režije največjega med pionirji ameriškega filma, Davida Warka Griffitha. Browning nastopi v vlogi lastnika dirkalnega avtomobila v sodobni epizodi filma z naslovom *The Mother and the Law*.

SCENARIST

- 1) oktober 1915 — THE QUEEN OF THE BAND
- 2) april 1916 — SUNSHINE DEAD
- 3) junij 1916 — THE MISTERY OF THE LEAPING FISH
- 4) november 1916 — ATTA BOY'S LAST RACE
- 5) maj 1928 — THE OLD AGE HANDICAP
- 6) junij 1946 — INSIDE JOB

REZISER

Nemi filmi

Kratkometražni na dveh kolutih (15/20 minut)

- 1) marec 1915 — *The Lucky Transfer*
- 2) marec 1915 — *The Slave Girl*
- 3) marec 1915 — *An Image of the Past*
- 4) april 1915 — *The Story of a Story*
- 5) april 1915 — *The Highbinders*
- 6) maj 1915 — *The Spell of a Poppy*
- 7) maj 1915 — *The Electric Alarm*
- 8) junij 1915 — *The Living Death*
- 9) junij 1915 — *The Burned Hand*
- 10) junij 1915 — *The Woman from Warren's*
- 11) julij 1915 — *Little Marie*
- 12) avgust 1916 — *Puppets*
- 13) september 1916 — *Everybody's Doing It*
- 14) oktober 1916 — *The Deadly Glass of Beer*

Srednje in dolgo—metražni filmi

- 15) februar 1917 — **Jim Bludso** (45 minut)

Igrajo: Wilfred Lucas, Olga Grey, Winifred Westover, Georg Stone. Drama na Mississippiju zaradi rivalstva med rečnimi čolni: spopadi, požari in poplave.

- 16) marec 1917 — **A Love Sublime** (43 minut)

I.: Wilfred Lucas, Carmel Myers, Alice Wilson, James O'Shea
Mit o Orfeju v moderni preobleki.

- 17) april 1917 — **Hands Up!** (44 minut)

I.: Wilfred Lucas, Colleen Moore, Beatrice Van, Monte Blue
Kriminalac se skesa, toda ker se vrne k zločinu, ga ljubica ubije.

- 18) julij 1917 — **Peggy, The Will O'the Wisp** (41 minut)

I.: Mabel Tagliaferro, Sam Ryan, W.J. Gross, Tom Carrigan
Peggy Desmond je zločinka, ki finančno pomaga revežem.

Dracula

BROWNING

19) avgust 1917 — **The Jury of Fate** (42 minut)

I.: Mabel Taliaferro (dve vloži), W. Sherwood, B. Barker, F. F. Bennett
Browningovo izjemno delo na dvojni ekspoziciji, ki omogoča M. Taliaferro nastopiti v vloži dvojčic.

20) januar 1918 — **The Eyes of Mystery** (46 minut)

I.: Edith Storey, Bradley Barker, F.F. Bennett, Harry Northup
Skrivnostna atmosfera v hiši, v kateri med skrivnimi prehodi in slikami, ki opazujejo, nasilni oče sprejema goste.

21) februar 1918 — **The Legion of Death** (62 minut)

I.: Edith Storey, Chas Gerrard, Philo McCullough, Fred Malatesta
Rusija v času oktobrske revolucije. Režija, pozorna na najmanjše detajle.

22) februar 1918 — **Revenge** (46 minut)

I.: Edith Storey, Ralph Lewis, Alberta Ballard, Wheeler Oakman
V Arizoni postavljen thriller, v katerem dekle skuša odkriti morilca svojega zaročenca.

23) junij 1918 — **Which Woman?** (42 minut)

I.: Priscilla Dean, Ella Hall, Eddie Sutherland, Edward Jobson
Melodrama vzajemnih maščevanj med kriminalci, ki jo je Browning briljantno dokončal po odstopu Harryja Pollarda zaradi bolezni.

24) avgust 1918 — **The Deciding Kiss** (46 minut)

I.: Edith Roberts, Hal Cooley, Winifred Greenwood, Thornton Church
Melodrama s srečnim koncem o siroti, ki živi v bedi s starimi starši, nato pa jo posvoji bogata vdova.

25) september 1918 — **The Brazen Beauty** (41 minut)

I.: Priscilla Dean, Katherine Griffith, Gertrude Astor, Alice Wilson
Zgodba o dedinji, ki neuspešno poskuša vstopiti v newyorški *jet set*: spodleti ji, toda najde nepredvideno ljubezen.

26) december 1918 — **Set Free** (44 minut)

I.: Edith Roberts, Harry Hillard, Molly McConnel, Harold Goodwin
Ko zbeži pred dolgočasnim udobnim življenjem, da bi postala ciganka, bogato dekle pade v »krog« kriminalcev, toda v tipičnem srečnem koncu ji uspe uiti nepoškodovani.

27) februar 1919 — **The Wicked Darling** (57 minut)

I.: Priscilla Dean, Lon Chaney, Gertrude Astor, S. Aitken, W. Playter
Prvi Chaneyjev film, ki ga režira Browning: veliki Lon je kriminallec, zaljubljen v tatico diamantov, ta pa poskuša zapeljati bogatega mladeniča.

28) april 1919 — **The Exquisite Thief** (54 minut)

I.: Priscilla Dean, Thurston Hall, J.M. Ross, J. Calhoun, S. DeGrasse
Ugrabitev angleškega lorda, ki jo izvrši kriminallec Blue Jean Billie, se razvija na nepredvidljiv način.

29) maj 1919 — **The Unpainted Woman** (51 minut)

I.: Thurston Hall, Mary McLaren, David Butler, Laura LaVarnie
Dekle, ki je iz Švice emigriralo v Ameriko, je deležno stalnega zasmeha prebivalcev vasi, kamor gre živeti. Spoprijateljci se s potepuhom, ki je nato obdolžen, da je povzročil požar: reši ga in se vanj zaljubi.

30) avgust 1919 — **The Petal On The Current** (52 minut)

I.: Mary McLaren, David Butler, Gertrude Claire, Robert Anderson
Policajeva napačna identifikacija povzroči obdolžitev nedolžnega dekleta. Toda nek moški ni prepričan v razsodbo, zato se odloči odkriti resnico.

31) avgust 1919 — **Bonnie, Bonnie Lassie** (56 minut)

I.: Mary McLaren, David Butler, S. Aitken
Komedijska, polna presenečenj, s srečnim koncem: škotsko dekle se preseli v Ameriko.

32) marec 1920 — **The Virgin Of Stamboul** (74 minut, skrčenih na 62 minut po prvi projekciji)

I.: Priscilla Dean, Wheeler Oakman, W. Beery, E. Richie, E. Forde
Prvi Browningov veliki uspeh z odlično avanturo, postavljeno v puščavo in izpeljano s precejšnjimi sredstvi (uporabljenih je kar 46 scenografij!)

33) januar 1921 — **Outside The Law** (78 minut, vendar skrajšan v verziji iz maja 1926)

I.: Lon Chaney (dve vloži), Priscilla Dean, Wheeler Oakman
Drugi Browningov veliki uspeh: dogaja se v San Fransiscu, kjer v nepredvidljivem koncu spretnega sleparja ubije njegov kitajski sluga (v obeh vlogah nastopa izjemni Chaney).

34) september 1921 — **No Womans Knows** (71 minut)

I.: M.J. Scott, Max Davidson, John Davidson, Stuart Holmes
Po romanu *Fanny Herself* Edne Ferber, takratnem bestsellerju, prirejena zgodba o tragediji židovske družine.

35) marec 1922 — **The Wise Kid** (48 minut)

I.: David Butler, Hallam Cooley, Gladys Walton
Iluzija ljubezni blagajničarke restavracije izhlapi med rokami bogatega nepridiprava.

36) april 1922 — **The Man Undercover** (46 minut)

I.: Herbert Rawlinson, Barbara Bedford, John Hernandez, George Webb
Po romanu *Peterman* zapornika L.V. Eytingea: zapornik po odsluženju dolgi kazni išče žensko, ki jo je ljubil.

37) september 1922 — **Under Two Flags** (73 minut)

I.: Priscilla Dean, John Davidson, James Kirkwood, Stuart Holmes
Melodrama v arabskem okolju, ki mu je dodeljena po uspehu filma **The Sheik** z Rodolfom Valentinom.

38) september 1923 — **Drifting** (72 minut)

I.: Priscilla Dean, Wallace Beery, Matt Moore, Edna Tichenor, R. Dione
Prekupčevalko z opijem v Indokini zasleduje vladni agent, v katerega se zaljubi.

39) oktober 1923 — **The Day of Faith** (63 minut)

I.: Tyrone Power, Eleanor Boardman, Raymond Griffith, Ford Sterling
Eden najbolj konfuznih filmov, posnet v obdobju težke neuravnovešenosti kot posledice alkoholizma. Melodrama, ki se razreši s trdnim verovanjem v božjo pomoč.

40) december 1923 — **White Tiger** (69 minut)

I.: Priscilla Dean, Raymond Griffith, Matt Moore, Wallace Beery

TOD BROWNING

Usoda razreši fascinanten in zapleten triller, ki temelji na goljufiji izvršeni s pomočjo šahovskega avtomata.

41) oktober 1924 — **The Dangerous Flirt** (51 minut)

I.: Edward Earle, Evelyn Brent, Pierre Gendron, Clarissa Selwynne
šok prve poročne noči. Beg, odiseja in ponovna združitev.

42) november 1924 — **Silk Stocking Sal** (52 minut)

I.: Evelyn Brent, Earle Metcalfe, Robert Ellis, Alice Browning
Dober thriller z bliščem draguljev in vonjem po zločinih.

43) maj 1925 — **The Unholy Three** (70 minut)

I.: Lon Chaney, Harry Earles, Matt Moore, Victor McLaglen, Mae Busch

Horror mojstrovina s Chaneyjem v vlogi zločinskega ventrilokvista, ki se skriva pod krinko navidez nedolžne prodajalke papagajev.

44) avgust 1925 — **Dollar Down** (58 minut)

I.: Henry Walthall, Ruth Roland, Edward Borman, Jane Mercer
Low-budget produkcija, posneta po zapleteni pripovedi Ethel Hill in Jana Courthorpea.

45) avgust 1925 — **The Mystic** (57 minut)

I.: Aileen Pringle, Mitchell Lewis, Conway Tearle, Robert Ober
Magija in spiritizem se izkažeta za zvijače zločinske skupine.

46) januar 1926 — **The Blackbird** (68 minut)

I.: Lon Chaney, Owen Moore, Renee Adoree, Doris Lloyd, Will Weston
Zopet veliki Chaney v dvojni vlogi zločinca in iznakaženega šepavca, ki se izkažeta za isto osebo.

47) junij 1926 — **The Road To Mandalay** (67 minut)

I.: Lon Chaney, Owen Moore, Henry Walthall, Lois Moran
Umeščen v Singapur, s Chaneyjem v vlogi napol slepega in z brazgotinami skaženega lastnika zloglasne krčme.

48) januar 1927 — **The Show** (65 minut)

I.: Lionel Barrymore, John Gilbert, Renee Adoree, Edward Connelly
Ljubezen in sovraštvo v cirkusnem okolju.

49) junij 1927 — **The Unknown** (55 minut)

I.: Lon Chaney, Norman Kerry, Joan Crawford
Režiserjeva nema mojstrovina s sublimnim Chaneyjem. Drama človeka, ki postane »circus freak« zaradi ljubezni do ženske.

50) december 1927 — **London After Midnight** (57 minut)

I.: Lon Chaney, Henry Walthall, Conrad Nagel, Percy Williams
Prvi film o vampirjih, ki je bil posnet v Ameriki. Chaney igra polkovnika Yatesa, inspektorja Berkeja in vampirja.

51) februar 1928 — **The Big City** (70 minut)

I.: Lon Chaney, James Murray, Marcelin Day, Betty Compson
Kriminalni thriller v podzemlju New Yorka s Chaneyem brez make-upa!

52) december 1928 — **West Of Zanzibar** (63 minut)

I.: Lon Chaney, Lionel Barrymore, Warner Baxter, Mary Nolan

Horror v afriškem okolju s Chaneyjem v vlogi zaklinjalca duhov, katerega zlobnost je na koncu kaznovana.

53) maj 1929 — **Where East Is East** (64 minut z efekti/nemi 60 minut)

I.: Lon Chaney, Estelle Taylor, Luise Stern, Lupe Velez
Grozljivo brazgotinasti Chaney kot protagonist horrorja v skrivnostnem in maščevalnem okolju Orienta.

54) oktober 1929 — **The Thirteenth Chair** (zvočni: 68 minut; nemi: 59 minut)

I.: Conrad Nagel, Leila Hyams, Henry Millard
Duhovi in umori. Kratka pojavitev Bele Lugosija.

55) avgust 1930 — **Outside the Law** (77 minut)

I.: Edward G. Robinson, Mary Nolan, Owen Moore, Edward Sturgis
Zvočni remake nemega filma iz leta 1921 s Chaneyjem in P. Dean.

56) februar 1931 — **Dracula** (75 minut)

I.: Bela Lugosi, Dwight Frye, Helen Chandler, David Manners
Najslavnejši filmski prenos literarne mojstrovine Brama Stockerja.

57) april 1931 — **Iron Man** (72 minut)

I.: Lew Ayres, Jean Harlow, Robert Armstrong, John Miljan
Drama boksarskega ringa. Poraz prinaša s seboj tudi konec ljubezni.

58) februar 1932 — **Freaks** (85 minut, nato skrčen na 64 minut)

I.: Leila Hyams, Olga Baclanova, Herry Earles, Daisy Earles, Roscoe Ates, Henry Victor, Daisy & Violet Hilton, Angelo Rossitto, Schlitze, Elvire, Jennie Lee Snow, Josephine/Joseph, Johnny Eck, Koo Koo, Olga Roderick, Frances O'Connoer, Martha Morris itd.
Pretresljiva variacija *Lepotice in zveri*. Cenzuriran, rezan, uničen: toda še vedno in kljub vsemu najstrašnejša in najbolj avtentična horror mojstrovina vseh časov.

59) marec 1933 — **Fast Workers** (68 minut)

I.: John Gilbert, Roger Armstrong, Mae Clark, Muriel Kirkland
Dobra melodrama z Gilbertom v vlogi Gunnerja Smitha, nasilnega in pogosto pijanega zidarja.

60) april 1935 — **Mark Of The Vampire** (60 minut)

I.: Bela Lugosi, Carroll Borland, Lionel Barrymore, Elizabeth Allan
Še ena vampirska mojstrovina s presenetljivim koncem.

61) julij 1936 — **The Devil Doll** (70 minut)

I.: Lionel Barrymore, Rafaela Ottiano, Frank Lawton, Maureen O'Sullivan
Strašno maščevanje po krivem obdolženega človeka.

62) avgust 1939 — **Miracles For Sale** (70 minut)

I.: Robert Young, Frank Craven, Florence Rice, Henry Hull
Praktikant okultizma poskuša odkriti identiteto norega serijskega morilca.

MARIO PANCIERA

PREVEDEL: DENIS VALIČ